

Barnkonsekvensanalys i frågan om rutiner

- för att upprätthålla en likvärdig utbildning och tillgodose barnens och elevernas rättigheter

BAKGRUND

Kommunfullmäktige antog 2014 en *Handlingsplan för att stäkra barnets rättigheter i Simrishamns kommun 2015-2018*. Denna plan innebär bland annat att barnkonsekvensanalyser ska upprättas i viktiga beslut som rör barn. En barnkonsekvensanalys är en metod att bedöma *barnets bästa* i en specifik åtgärd eller frågeställning.

Simrishamns kommun har de senaste åren tagit emot många nyanlända i förhållande till sin folkmängd. Under 2015 upprättades *Barnkonsekvensanalys i frågan integration flyktingbarn – Simrishamns kommuns skyldigheter och möjligheter* och handlingsplanen *Integration av flyktingbarn i Simrishamns kommun*.

Barn- och utbildningsförvaltningen har på olika sätt arbetat för att stärka de nyanlända barnens rättigheter. Utbildningar, nyanställningar, omorganisationer och tillbyggnader av skolor har bland annat genomförts i syfte att tillgodose främst de nyanlända barnens rättigheter. En barnkonsekvensanalys genomfördes 2016-03-29 angående skolorganisation i Simrishamns tätort.¹

Under 2016 uppstod många frågor bland skolpersonalen hur de ska bemöta olika kulturer och vilka regler som ska gälla i skolan. All personal fick därför en grundutbildning som handlade om *möte med andra kulturer*. Barn- och utbildningschefen, Ewa Kristensson, beslutade i slutet av 2016 om rutiner för personalen i avvaktan på att en barnkonsekvensanalys i frågan skulle genomföras under våren 2017.

Rutinerna enligt beslutet är följande.

SIMNING OCH BAD

- I grundskolan är simundervisning obligatorisk för alla barn och elever oavsett kön.
- I skolan badar/simmar flickor och pojkar/kvinnor och män enligt huvudregeln tillsammans. Rektor kan besluta annat om detta enligt 1 kap 10 § skollagen (2010:800) bedöms vara *barnets bästa*.
- Före och efter bad/simning i bassäng ska deltagarna duscha och tvätta sig.
- Bad och simning sker endast i badkläder. Bad i underkläder eller underkläder under badkläder är inte tillåtet.
- Verksamheten erbjuder inte badkläder.

SEX OCH SAMLEVNAD

- Undervisning i sex och samlevnad är obligatoriskt för alla elever och är ämnesövergripande.
- Som alla annan undervisning är det läraren som planerar och leder undervisningen enligt gällande styrdokument.

¹ www.simrishamn.se/barnrattsarbete

IDROTT OCH HÄLSA

- Huvudregeln är att flickor och pojkar/kvinnor och män har undervisning tillsammans. Undantag kan förekomma av pedagogiska eller idrottsliga skäl.
- Efter fysiska arbetspass i idrott ska deltagarna duscha och tvätta sig.

RELIGION

- Skolan är konfessionsfri och garanterar att inga barn/elever utsätts för exempelvis religiös påverkan i undervisningen.
- Planerade studiebesök, i exempelvis synagogor, ingår som en obligatorisk del av undervisningen.
- Den/de lärare som planerar denna typ av studiebesök måste säkerställa att eventuella mottagare/guider i lokalen inte utsätter barn/elever för religiös påverkan.
- Religionsutövande sker utanför arbetspassen/lektionstid.
- Verksamheten har ingen skyldighet att tillhandahålla lokaler för religionsutövande.
- Under fasteperioder erbjuds samma måltider som vanligt och eleverna deltar i måltidssituationen även om de väljer att inte äta/dricka. Verksamheten ändras inte på grund av fasteperioder.

KLÄDSEL

- Flickor och pojkar/kvinnor och män ska bemötas med samma respekt oavsett klädsel.
- Det är inte tillåtet att bära kläder med text, bilder eller symboler som kan uppfattas kränkande eller diskriminerande enligt någon av diskrimineringsgrunderna.
- Rektor/förskolechef får besluta att maskering eller heltäckande slöja inte är tillåtet under verksamhetstid om det kan anses försvåra samspelet mellan elev och lärare, av säkerhetsskäl eller hygieniska skäl vid livsmedelshantering.

RÖKNING

- Alla medarbetare har ett gemensamt ansvar att uppmärksamma och åtgärda överträdelser mot tobaksförbud.

FOTOGRAFERING OCH FILMNING

- Fotografering och filmning är endast tillåtet efter överenskommelse med personal och den som blir fotograferad/filmad och dennas vårdnadshavare.

De artiklar som fortsättningsvis refereras till är samtliga artiklar från FN:s konvention om barnets rättigheter, den så kallade barnkonventionen. Skollagen (2010:800) benämns fortsättningsvis skollagen och barn- och utbildningsförvaltningen förkortas till buf.

SAMMANFATTNING

SIMNING

Buf har beslutat att skolorna i Simrishamn inte ska ha en könsuppdelad undervisning i simning. Barn och elever från förskoleklass till årskurs 6 anser att flickor och pojkar ska simma tillsammans. Eleverna på högstadiet och gymnasiet anser att undervisningen i simning vara könsuppdelad. Ett beslut om könsuppdelad undervisning i simning, behöver inte strida mot lagen, barnkonventionen och våra styrdokument. Det är dock i enlighet med Skolinspektionens uttalande viktigt att arbeta med värdegrundsfrågor för att motverka

traditionella könsmonster. Utredningen föreslår tre olika alternativ till lösning av frågan. I samtliga alternativ behöver skolan tillgodose elevernas rätt till en trygg skola.

SEX OCH SAMLEVNAD

Buf har beslutat att undervisningen i sex och samlevnad är obligatorisk för alla elever. Eleverna anser att ämnet är viktigt för alla, men att försiktighet i undervisningen ska iakttas. Utredningen föreslår att rutinerna kompletteras med två meningar: *Barn och elever ska ges inflytande vid planering och uppföljning av utbildningen. Rektor ska kontinuerligt följa upp och utvärdera undervisningen.*

IDROTT OCH HÄLSA

Buf har beslutat att skolorna i Simrishamn som huvudregel inte ska ha en könsuppdelad undervisning i idrott och hälsa. Undantag kan dock göras, vilket inte strider mot lag, barnkonventionen och våra styrdokument. Eleverna har inte framfört önskemål om en könsuppdelad undervisning. Däremot har det framgått att eleverna inte upplever trygghet i omklädningsrum och duschar. Utredningen anser att kommunen snarast måste tillgodose elevernas rätt till en trygg skola.

RELIGION

Bufs rutiner strider inte mot svensk lagstiftning. Vad avser tillhandahållande av lokaler för religionsutövande, bestämmer varje rektor över sin skolenhet. Utredningen föreslår en komplettering av rutinerna: *Skulle det uppstå andra frågor kring religionsfrihet, har förskolecheferna/rektorerna ansvaret att besluta i dessa inom sin förskole- och skolenhet. Enligt barnkonventionen ska då barnet betraktas som en rättighetsbärare och som ett eget rättssubjekt.*

KLÄDSEL

Bufs rutiner stämmer överens med svensk lagstiftning. Alla barn och elever ska bemötas med samma respekt oavsett klädsel men det är inte tillåtet med kränkande klädsel. Hur stark barnets egen möjlighet till självbestämmande gällande heltäckande slöja, finns det ännu ingen reglering kring i svensk rättspraxis. För att kunna besluta enligt *barnets bästa* behöver en balans finnas för att tillgodose barnets behov att känna tillhörighet till sin religion men också behovet att själv få bestämma att avstå.

RÖKNING

Bufs rutiner strider inte mot svensk lagstiftning. Eftersom eleverna framfört att det behövs tydligare regler kring rökning, föreslår utredningen att rektorerna i samband med upprättande av ordningsregler lyfter denna fråga.

FOTOGRAFERING OCH FILMING

Med hänsyn till elevernas åsikter föreslår utredningen att rutinen kompletteras med två meningar: *Barnet/eleven ska vid varje tillfälle få bestämma om hen vill bli fotograferad eller filmad, även om vårdnadshavaren gett sitt samtycke. Elever som fyllt 12 år, får utan vårdnadshavares samtycke själv bestämma i frågan, om det inte finns särskilda skäl som talar däremot.*

SKOLAVSLUTNING

Med hänsyn till elevernas åsikter föreslår utredningen att rutinerna kompletteras med regler avseende skolavslutning: *Undervisningen i skolan ska vara icke-konfessionell. Den ska vara saklig och allsidig. En avslutning som hålls i kyrkan är dock tillåten om tonvikten ligger på den gemensamma samvaron och inte på religiösa traditioner.*

KARTLÄGGNING

De barn och elever som berörs av frågan är samtliga barn och elever inom barn- och utbildningsförvaltningens verksamheter. Det är särskilt viktigt att uppmärksamma nyanlända barn och elever.

För att kunna bedöma om vad som är *barnets bästa* behöver olika faktorer gällande ärendet inhämtas om:

- Aktuella artiklar i barnkonventionen och gällande lagstiftning.
- Rättspraxis och styrdokument.
- Forskning om barns livsvillkor.
- Barns och elevers åsikter.

Enligt artikel 3 och 12 samt 1 kap. 10 § skollagen (2010:800) ska barnets inställning klarläggas, så långt det är möjligt. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets mognad och ålder.

Enligt propositionen till skollagen krävs att ett barnperspektiv anläggs inför alla beslut eller åtgärder som rör barn. *Grundläggande för att kunna ta hänsyn till barnets bästa är att barnet får komma till tals och fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barn. Vidare framgår att det är viktigt att barnkonventionens anda genomsyrar all lagstiftning som rör barn och ungdomar.*²

För att säkerställa elevinflytandet fick buf:s Centrala elevhälsan och den lokala barnombudsmannen i uppdrag att genomföra samtal med barn och elever från förskoleklass upp till gymnasiet. Representanterna i barn- och utbildningsförvaltningens inflytandegrupp har bistått med stöd för att göra samtalen praktiskt genomförbara. I inflytandegruppen finns representanter från varje enhet.

Det har visat sig vara viktigt för barnen och eleverna att få diskutera dessa frågeställningar. Det är därmed av vikt att de får en återkoppling på hur deras åsikter beaktas och att de får fortsatta möjligheter att diskutera frågorna framöver.

² (2009/10:165 sid. 229 ff)

BESKRIVNING OCH ANALYS

I denna beskrivning redogörs för vad som framgår av det inhämtade materialet enligt kartläggningen ovan och som bedöms relevant i ärendet.

Relevant lagstiftning och aktuella artiklar i barnkonventionen

Enligt 1 kap. 5 § skollagen ska utbildningen utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna om människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.

Barnkonventionens grundprinciper, artikel 2, 3, 6, och 12, är särskilt aktuella i frågan. Artikel 5, 14, 28 och 29 ska också beaktas.

Enligt **artikel 2** är alla barn lika värda. Alla barn har rätt till alla rättigheter och inget barn får diskrimineras.

Enligt 1 kap. 8 § och 1 kap. 9 § skollagen har alla barn och elever rätt till lika tillgång och till en likvärdig utbildning.

Enligt 2 kap. 5 § diskrimineringslagen (2008:567) får inte den som bedriver verksamhet som avses i skollagen (2010:800) diskriminera något barn eller någon elev, student eller studerande som deltar i eller söker till verksamheten.

Enligt 5 kap 3 § skollagen ska utbildningen utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero.

Enligt 6 kap 7 § skollagen ska huvudmannen se till att det genomförs åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling.

Vid alla åtgärder som rör barn ska enligt **artikel 3** *barnets bästa* komma i främsta rummet.

Enligt **artikel 12** har alla barn rätt att uttrycka sin åsikt, varvid barnets åsikt ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Enligt 1 kap. 10 § skollagen ska *barnet bästa* vara utgångspunkten och barnets inställning ska så långt det är möjligt klarläggas. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Enligt 4 kap 9 § skollagen ska barn och elever ges inflytande över utbildningen...

Enligt **artikel 6** har alla barn rätt till liv och utveckling.

Enligt 1 kap. 4 § skollagen ska utbildningen ta hänsyn till elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt.

Alla barn och elever ska enligt 3 kap. 3 § skollagen ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.

Enligt **artikel 5** har barnet rätt till sin identitet.

Enligt **artikel 14** har barnet rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet.

Enligt 1 kap. 6 § skollagen ska utbildningen vid en skolenhet eller förskolenhet med offentlig huvudman vara icke-konfessionell.

Enligt 1 kap 2 § regeringsformen (RF) ska den offentliga makten utövas med respekt för alla människors värde. Det allmänna ska också motverka diskriminering av människor, bland annat på grund av nationellt eller etniskt ursprung eller religiös tillhörighet.

Enligt 2 kap 2 § RF är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot tvång att ge till känna sin åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat sådant hänseende...

Artikel 28 ger barnet rätt till utbildning.

I **artikel 29** framgår syftet med barnets utbildning. Syftet är bland annat att

- a) *utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga:*
- b) *utveckla respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna samt för de principer som uppställts i Förenta nationernas stadga.*
- c) *utveckla respekt för barnets föräldrar, för barnets egen kulturella identitet, eget språk och egna värden, för vistelselandets och för ursprungslandets nationella värden och för kulturer som skiljer sig från barnets egen:*
- d) *förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämlikhet mellan könen och vänskap mellan alla folk, etniska, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör urbefolkningar.*

Elevers åsikter

Gruppintervjuer har vid sex tillfällen genomförts av buf:s Centrala elevhälsan och kommunens lokala barnombudsman³ med 74 elever från förskoleklass upp till gymnasiet. Urvalet av elever gjordes utifrån önskemål om så varierande grupper som möjligt utifrån nationalitet, kön, ålder och religion. På varje skola fördelades eleverna i grupper från förskoleklass upp till årskurs 6 och med omkring fem elever i varje grupp. På högstadiet och gymnasiet intervjuades eleverna i större grupper.

³ Sara Ytell och Sofi Jonasson

Eleverna och deras vårdnadshavare fick information om syftet med intervjun innan de genomfördes. På de flesta skolorna fick eleverna läsa igenom frågorna innan intervjun. Mötet inleddes med presentation och information om barnkonsekvensanalysen, barnkonventionen, aktuella artiklar och om syftet med intervjun. Några relationsskapande övningar genomfördes och därefter delades eleverna in i mindre grupper.

Intervjun delades in i områdena enligt de beslutade rutinerna och utgick från frågeställningarna:

- Kan skola/föräldrar/elever bestämma hur undervisningen ska se ut?
- Hur blir det för eleverna om de inte kan/får delta på vissa lektioner?
- Hur blir det om de tvingas delta?
- Hur tycker eleverna att rutinerna ska se ut?
- Hur påverkar dess rutiner alla elever på skolan?

Forskning och erfarenhet om barns livsvillkor

För att kunna bedöma barnets bästa i aktuellt ärende behöver gruppen nyanlända barn särskilt lyftas fram, eftersom barn i denna grupp kan vara särskilt utsatta. De kan ha upplevt krig och utsatts för övergrepp. Vidare garanterar barnkonventionen att barnet har rätt att behålla sin identitet och har rätt till religionsfrihet. I bedömningen måste hänsyn tas till barnets uppfostran och etniska, religiösa, kulturella och språkliga bakgrund.⁴

De barn och unga som under sin uppväxt kontinuerligt kommer i kontakt med olika kulturer, formar ofta en tvärkulturell identitet, med inslag från såväl föräldrarnas ursprungskultur som från det omgivande majoritetssamhället. *Det är en tillgång och ger en särskild kompetens, både språkligt och socialt. Det kan emellertid också leda till lojalitetskonflikter. Så kan vara fallet om de upplever att föräldrarna har svårt att acceptera den "svenska" delen av deras identitet, eller om samhället är diskriminerande på grund av deras utländska eller minoritetsbakgrund.*

Tvärkulturell uppväxt och tvärkulturellt föräldraskap innebär specifika utmaningar. Föräldrar kan uppleva att deras föräldraauktoritet undergrävs i kontakten med omgivningen, vilket kan göra dem osäkra på hur de ska fullgöra sin föräldrauppgift.⁵

Nyanlända barn har ofta upplevt ett flertal svåra händelser som andra människor är orsak till, som enligt forskning ger svårast följder.⁶ De ensamkommande barnen är en särskilt utsatt grupp då de saknar tillgång till sina primära anknytningspersoner.

Barn och unga i kris kan ha olika krisreaktioner beroende på ålder. Små barn kan ha krisreaktioner som till exempel sömnsvårigheter, gråt, saknad, matproblem, rädsla för något ska hända närstående, regredierat beteende, envishet, krävande, kontrollerande beteende och

⁴ Artikel 8 och 20.3 i barnkonventionen

⁵ Interkulturellt socialt arbete. Stockholm: Socialstyrelsen; 2010

⁶ Hedrenius & Johansson, S (2013). *Krisstöd vid olyckor, katastrofer och svåra händelser: att stärka människans motståndskraft*. Stockholm: Natur & Kultur

överaktivitet. Krisreaktioner hos barn 7-12 år kan vara rädsla för egna och andras reaktioner, att händelsen ska upprepas, känslor av ansvar och skuld och svårigheter att skilja på fantasi och verklighet. Krisreaktioner hos unga 13-20 år kan vara känslor av likgiltighet, skuld och skam, självmedvetenhet, utåtagerande beteende och innebära en svår balansgång mellan att vara självständig och att behöva stöd.⁷

Barn och unga kan även vara utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck i olika former. Detta får konsekvenser för barnens känslö- och beteendemässiga utveckling. Psykiskt kan det ta sig uttryck i kränkningar, skuld- och skambeläggande, förödmjukelser, undandragen kärlek och omsorg samt förföljelse och hot. Socialt kan det handla om bland annat isolering och förbud att delta i normala aktiviteter i samhället. Våldet och förtrycket kan också ta sig uttryck sexuellt genom att en person tvingas eller förmås att ingå äktenskap mot den egna viljan. För övrigt kan våldet röra sig om en rad olika fysiska handlingar, från örfilar till mord.⁸

De flesta barn som drabbats av kriser/trauman behöver omsorg - praktiskt, socialt och emotionellt stöd samt en trygg och ordnad vardag – inte psykiatri.⁹ Skolan utgör ofta en betydande del av barnens vardag, ibland är det till och med den enda delen som fungerar i en för övrigt kaosartad tillvaro.

Enligt Emma Danielsson, buf:s skolpsykolog, kan skola och utbildning utgöra viktiga delar i krisstöd och utvecklandet av KASAM (Känsla av sammanhang)¹⁰ för barn som varit med om svåra händelser. Enligt KASAM är det viktigt att om man uppfattar tillvaron som begriplig, hanterbar och meningsfull ökar chanserna till en god livskvalitet samt tilliten till sin förmåga att skapa goda relationer.

Skolpsykologen anser att det kan vara en avgörande skyddsfaktor att med hänsyn till barnets rätt till identitet, kultur och religion få en likvärdig utbildning. Detta kan bidra till att återetablera sig själv i relation till andra och öka känslan av sammanhang.

God etnisk identitet hör ihop med bättre mående, relationer och studieresultat. Det finns alltså anledning att uppmärksamma det positiva med barnens ursprungsländer och att presentera förebilder därifrån. Det är likaså viktigt att fokusera på likheter istället för skillnader. Enligt Wiltgren och Kassielias har endast 5 procent av nyutgivna böcker en huvudperson som inte är vit eller blond. Utifrån detta framstår det som viktigt att se över om exempelvis bilder i barnens omgivning är representativa och kan bidra till en känsla av samhörighet.¹¹

Enligt Emma Danielsson kan det genom en likvärdig utbildning medverka till att barnens tillit och hopp kan återskapas. Det är till stor nytta för barnen att få vara del i ett sammanhang med

⁷ Hedrenius & Johansson, S (2013). *Krisstöd vid olyckor, katastrofer och svåra händelser: att stärka människans motståndskraft*. Stockholm: Natur & Kultur

⁸ *Våld: handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld*, Stockholm: Socialstyrelsen; 2011

⁹ Hedrenius & Johansson, S (2013). *Krisstöd vid olyckor, katastrofer och svåra händelser; att stärka människans motståndskraft*. Stockholm: Natur & Kultur

¹⁰ Antonovskys teori

¹¹ Wiltgren Kassielias, L. (2104). *Stolt!: om ungdomar, etniciteter och gemenskaper*. Linköpings universitet: Institutionen för Tema Barn.

jämnåriga och vuxna där de möts med tålmod och följsamhet. Goda relationer kan ge en ökad trygghet och leda både till en förbättrad hälsa och möjlighet att utvecklas. Även kulturupplevelser kan vara avgörande för såväl den mentala som den fysiska hälsan, varvid kommunens kulturgaranti ses som särskilt gynnsam.

Personal inom buf har fått handledning och utbildning gällande kris, trauma och PTSD (posttraumatisk stressyndrom). Fortsatt kompetensutveckling är viktig för att personalen ska känna sig säkra i sitt arbete och vara medvetna om att deras arbete har inneburit en positiv inverkan.

Elevers åsikter, forskning, rättspraxis och styrdokument

Inom varje område från rutinerna ovan, beskrivs nu elevernas åsikter, forskning, rättspraxis, och styrdokument. Därefter avslutas varje område med en analys.

SIMNING OCH BAD

De svenska skolförfattningarna reglerar inte hur gruppindelning av undervisning ska göras.

Skolinspektionen gjorde en granskning under 2016 av en skola i Stockholm som blivit anmäld för könsuppdelad undervisning. Tillsynsmyndigheten ansåg att idrottsundervisning med pojkar och flickor var för sig på skolan, inte bröt mot skolförfattningarna.¹²

Under januari 2017 kom ett beslut från EU-domstolen som slog fast att föräldrar inte, med hänvisning till religiösa skäl, får hindra sina barn att delta i simundervisningen som skolan anordnar. Domstolen ansåg att integration väger tyngre än religionsfrihet. Skolan har en speciell roll i den sociala integrationsprocessen och ansåg att simlektioner inte bara handlar om att lära sig simma, utan framför allt om att delta i aktiviteten med alla andra elever.¹³

Utbildningsminister Gustav Fridolin har meddelat att en utredning ska se över lagstiftningen i denna fråga. Han vill tydliggöra alla skolors ansvar att jobba med jämställdhet och att undervisning ska ske med pojkar och flickor tillsammans”. Denna utredning är dock ännu inte redovisad.

Den 25 januari 2017 besvarade Gustav Fridolin en skriftlig fråga om vad regeringen anser om könsuppdelad skolundervisningen och om föräldrar av religiösa skäl ska kunna hindra sina barn att delta i sådan gemensam skolundervisning.¹⁴

¹² Beslut från Skolinspektionen publicerat 29 augusti 2016

¹³ Beslut från Europadomstolen publicerat 10 januari 2017

¹⁴ (2016/17:631)

Gustav Fridolin svarade:

Utbildningen i skolan ska utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero (5 kap. 3 § skollagen [2010:800]). Jag vill här understryka att det är av yttersta betydelse att detta inkluderar att alla skolor arbetar med att skapa trygga arbetsmiljöer mellan flickor och pojkar. Utbildningen syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden och ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets ocränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor (1 kap. 4–5 §§). Detta gäller alla skolor i det svenska skolväsendet, utan undantag.

Enligt läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Lgr11) ska skolan aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Den anger också hur det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har därför ett ansvar för att motverka traditionella könsönster och ska ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet.

Regelverket kring befrielse från undervisning är restriktivt och ska så vara. En elev i grundskolan får endast befrias från skyldighet att delta i obligatoriska inslag i undervisningen om det finns synnerliga skäl. Ett sådant beslut får också endast avse enstaka tillfällen under ett läsår (7 kap. 19 § skollagen).

Skolförfattningarna lämnar stort utrymme för rektorn och lärarna att organisera verksamheten och detaljreglerar inte hur undervisningen planeras och genomförs. Det är regeringens uppfattning att det, med hänsyn till skolans värdegrund som den anges i läroplanerna, måste vara tydligt att det inte är acceptabelt att skolor regelmässigt och över tid planerar och genomför könsuppdelad undervisning.

Regeringen har därför sedan tidigare initierat ett arbete med att analysera om det krävs åtgärder för att tydliggöra detta. Regeringen gör nu bedömningen att ett sådant förtydligande behövs och kommer inom kort att återkomma med åtgärder i frågan.

Enligt artikel 14 punkt 1 i barnkonventionen har barnet rätt till religionsfrihet. Enligt punkt 2 har vårdnadshavarna rätt att ge barnet ledning på ett sätt som är som är förenligt med barnets fortlöpande utveckling. Enligt punkt 3 får friheten endast underkastas om det finns föreskrivet i lag och som är nödvändiga.

Elevers åsikter från förskoleklass – årskurs 6

Majoriteten av eleverna tyckte att simundervisningen ska vara gemensam oavsett kulturell och religiös bakgrund och att det är skolan och barnen som ska bestämma. De tyckte rutinerna var bra. Däremot fanns det elever som ville ha förändringar.

Några citat:

Det borde finnas väggar eller draperier så man kan duscha avskilt, det vill alla pojkar och flickor. Det är olika på olika skolor, borde vara lika.

Måste finnas rutiner om skolan ska låna ut. (badkläder)

Man ska inte dela upp flickor och pojkar, men vissa religioner tillåter inte det och vi kan inte bestämma över deras religioner. De kan även kännas jobbigt om de tvingas. Det blir helt nytt och jobbigt. Men om de inte får vara med kan de känna sig utanför. Kan vara bra med att få börja i delade grupper tills man lärt sig simma och vant sig med vatten. Sen kan man vara blandade grupper.

Elevers åsikter från högstadiet – gymnasiet

Eleverna, främst från gymnasiet, tycker att de behöver ha uppdelad simundervisning. De vill inte visa upp sin kropp inför andra, främst eftersom det finns en risk för att kränkningar mellan flickor och pojkar, men också på grund av religion. Eleverna funderar på hur skolan arbetar kring värdegrunder som kan försvåra synen på kroppsideal och på flickor och pojkar. De upplever att duschningen är ett stort problem vad gäller tillgänglighet. De vill ha avskilda duschar som skulle hjälpa många elever. De har också dåligt med tid mellan lektionerna, vilket gör att en enskild dusch inte räcker till.

Några citat:

Tjejer badar inte med killar, de vill bada själva. Vi behöver ha undervisning på egen hand.

Jag känner mig obehaglig med killar, tryggare med tjejer. Jag duschar inte framför andra, inte ens min familj, jag vill inte visa min kropp. Man ska få duscha själv, behövs duschar med draperier.

Det måste finnas en möjlighet att kunna få välja om man vill eller inte. Om man inte kan simma så måste man få extra stöd.

Skulle kunna vara bra om skolan/badhuset kan låna ut. (badkläder) Vi har inte bad så många gånger så missar man något tillfälle så missar man mycket av undervisningen Om skolan ska tillhandahålla badkläder behöver det finnas rutiner kring det.

Det finns stora problem i omklädningsrummen och vi måste arbeta med detta oavsett religion eller bakgrund.

De som aldrig har simmat behöver få särskilda kurser så att man kan lära sig. Flickor och pojkar för sig.

ANALYS

Det finns inte reglerat i våra skolförfattningar om könsuppdelad undervisning. Skolinspektionen gav dock en skola rätt till könsuppdelad undervisning i ämnet idrott och hälsa och bedömde att det viktigaste var att eleverna fick en likvärdig utbildning. Vidare konstaterades att skolan hade ett aktivt värdegrundsarbete och arbetade för att motverka traditionella könsroller.¹⁵

EU-domstolen har slagit fast att föräldrar inte får hindra sina barns undervisning av religiösa skäl för det fall flickor och pojkar simmar tillsammans.¹⁶ Den svenska regeringen har uttalat att de ska utreda frågan. Enligt skollagen behövs det synnerliga skäl för att befria elever från obligatoriska inslag.¹⁷ Däremot finns inte denna bestämmelse gällande gymnasiet.

Enligt artikel 14 har barnet rätt till religionsfrihet. Fråga är vad barnets rätt till religionsfrihet innebär. Enligt FN:s Barnrättskommitté ska bevarande av religiösa och kulturella värderingar och traditioner beaktas som en del av barnets identitet. Däremot anses det inte för barnets bästa om seder inte stämmer överens med eller strider mot rättigheterna i konventionen. *Kulturell identitet kan inte ursäktas eller rättfärdigas av beslutsfattare och myndigheter slår vakt om traditioner och kulturella värderingar som förvägrar barnet eller barnen de rättigheter som konventionen garanterar.*¹⁸

En annan fråga är om det är en rätt för barnet som ett självständigt rättssubjekt att själv få välja eller om det är föräldrarna som ska bestämma för barnet, eftersom barnet har rätt att vara delaktig i familjen och den egna kulturens traditioner. Det finns heller ingen direkt vägledning i frågan hur vi ska bedöma när barnet självt uppnått mognad att utöva sin rätt även om barnet betraktas som rättighetsbärare. När man bedömer mognaden ska hänsyn tas till barnets fysiska, emotionella, kognitiva och sociala utveckling.¹⁹

Buf har i **rutinerna** beslutat att skolorna i Simrishamn inte ska ha en könsuppdelad undervisning i simning. Enligt Skolinspektionen är det för närvarande möjligt med en könsuppdelad undervisning för det fall att eleverna får en likvärdig utbildning. Eventuellt kommer regeringen att presentera nya bestämmelser i frågan. Enligt EU-domstolen kan föräldrarna inte förvägra sina barns simning av religiösa skäl. Vad avser eleverna på högstadiet kan en elev enligt skollagen enbart ge befrielse till obligatoriska inslag om det föreligger synnerliga skäl.²⁰ Denna motsvarighet finns dock inte för eleverna på gymnasiet.

Frågan är hur mycket elevernas åsikter ska beaktas.

¹⁵ Beslut från Skolinspektionen publicerat 29 augusti 2016

¹⁶ Beslut från Europadomstolen publicerat 10 januari 2017

¹⁷ 7 kap 19 § skollagen (2010:800)

¹⁸ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om Barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet punkt 57

¹⁹ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om Barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet punkt 83

²⁰ 7 kap 19 § skollagen (2010:800)

De yngre eleverna tycker att flickor och pojkar kan simma tillsammans medans de äldre eleverna inte anser detta, utan vill ha en könsuppdelad undervisning. Av de äldre eleverna är det alla elever som vill ha en könsuppdelad undervisning i simning. Dessa åsikter grundar sig inte enbart på religiösa skäl utan främst på grund av rädsla för kränkningar. Vidare har eleverna förslag till förändringar gällande lån av badkläder och duschrummens utformning. Både de yngre och äldre eleverna bedöms ha ålder och mognad att kunna ha åsikter i frågan och dessa åsikter ska därför respekteras och ges tyngd i frågan.

Undertecknad bedömer att simundervisning för förskolan – årskurs 6 även fortsättningsvis bör ske gemensamt. Det är dock av vikt att föräldrarna till barnen och eleverna får möjlighet till information och kunskap om skolans regler för att underlätta integration.

Vad avser simundervisning på högstadiet och gymnasiet måste elevernas åsikter tas på allvar eftersom alla elever vill ha en könsuppdelad undervisning, vilket enligt eleverna bland annat beror på rädsla för kränkningar.

Ett beslut om en könsuppdelad undervisning i simning, behöver inte strida mot våra regler kring jämställdhet om alla elever får tillgång till simning. Det är dock i enlighet med Skolinspektionens uttalande viktigt att arbeta med värdegrundsfrågor för att motverka traditionella könsmönster.

Om buf beslutar att beslutet om gemensam undervisning i simning ska bestå, måste skolorna kunna tillgodose elevernas trygghet och säkerställa att inga elever blir kränkta eller känner oro för att bli kränkta. Elevernas ska kunna känna sig trygga i dusch- och omklädningsrum. Skolan har skyldighet att genomföra ett främjande och förebyggande arbete för att hindra kränkningar som enligt eleverna kan ske i samband med simningen.

Ett alternativ är att besluta om en könsuppdelad undervisning för högstadiets och gymnasiets elever under en tid fram till dess skolan kan garantera en trygg simundervisning.

Omklädningsrum och duschrum behöver förändras så att eleverna inte känner oro när de duschar och klär om. Vidare bör det finnas ett neutralt omklädningsrum och duschutrymme för elever som av särskilda skäl inte vill eller kan duscha tillsammans med andra elever. Dessa särskilda skäl kan till exempel åberopas för elever med allergier och sjukdom men också för att tillgodose elevers rätt att inte bli diskriminerade på grund av könsöverskridande uttryck och identitet.

Under tiden för ombyggnad skulle skolan särskilt kunna arbeta med främjande och förebyggande åtgärder för att hindra kränkningar och/eller diskriminering i samband med simundervisning.

SEX OCH SAMLEVNAD

I grundskolan ingår sex och samlevnad som en integrerad del i många av kurs- och ämnesplanerna. Det finns olika begrepp i läroplanen och kurs- och ämnesplanerna med anknytning till kunskapsområdet sexualitet och samlevnad.

På gymnasiet finns sex och samlevnad i ämnet historia 1a1, 1b, naturkunskap 1a1, 1b, religionskunskap 1 och i biologi 2.

Enligt Skolverket ska ett systematiskt arbete genomföras gällande sexualitet och samlevnad.

För att öka kvaliteten på sex- och samlevnadsundervisningen behöver rektor följa upp och utvärdera undervisningen med jämna mellanrum. Rektor behöver se till att personalen är involverad i planering, utvärdering och utveckling av undervisningen. Det kan handla om vilka metoder och arbetssätt som används, hur man dokumenterar sitt arbete eller vilken fortbildning som behövs.

Svensk och internationell forskning visar på att den mest effektiva sex- och samlevnadsundervisningen är läroplansbaserad, ledd av lärare med olika kompetenser, utgår från elevernas behov och tar ett helhetsgrepp om ämnesområdet. Undervisningen ska äga rum i trygga förhållanden, anpassas till ålder, intressen och erfarenhet, innehålla varierade arbetssätt och bearbeta de föreställningar och normer som påverkar våra attityder och vårt sexuella beteende. Personalen ska vara väl utbildad och skolledningen ska stödja arbetet.²¹

Läroplanen för grundskolan säger också att skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsroller. Den ska därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet.

Gymnasieskolans läroplan säger att skolan aktivt och medvetet ska främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Eleverna ska uppmuntras att utveckla sina intressen utan att begränsas av rådande föreställningar och normer om vad som är kvinnligt och manligt.

Vad gäller frågan om könsuppdelad undervisning och religionsfrihet enligt artikel 14, hänvisas till avsnittet ovan gällande simning och bad.

Skolverket har stödmaterial på sin hemsida.²²

David Saleh har skrivit läromedel i sex och samlevnad för nyanlända.²³ Han anser bland annat att sex och samlevnad är nyckel till integration och till att lära sig det svenska språket. Eleverna får lära sig Sveriges normer och värderingar. Detta är viktigt för att inte skapa segregation och en oförståelse för varandra.

Elevers åsikter från förskoleklass – årskurs 6

Eleverna tyckte rutinerna var bra. Det är viktigt att man får lära sig, men de vill gärna vara med och kunna påverka undervisningens innehåll och ha möjlighet att ställa de frågor de vill.

²¹ www.skolverket.se

²² www.skolverket.se

²³ David Saleh, *Sex och samlevnad för nyanlända*, 2017, Gothia Fortbildning AB

Några citat:

Det är jätteviktigt att få veta vad som händer i kroppen, förstår att föräldrar och barn inte vill men det är livsviktig kunskap att veta om sin kropp. Barn och skolan ska få bestämma innehållet.

I islamska familjer är det förbjudet att prat om sex. De får veta när de gifter sig. Man får inte gifta sig med samkönade. Det är familjen som bestämmer om de ska vara med eller inte. De är olika i olika familjer. Man kan bli ledsen när föräldrar bestämmer.

Elevers åsikter från högstadiet – gymnasiet

Eleverna tyckte det är viktigt med undervisning i sex och samlevnad. Att visa filmer var lite väl mycket att ta in när det var blandade grupper, men teori och diskussioner var okej att ha gemensamt. Förslaget att skicka en länk hem till dem som vill se film själva, för att inte behöva delta i klassrummet när filmen visades, yttrades. Det blir ett för stort steg att gå från att inte prata om sex alls, till att direkt se en film med mycket naket. Eleverna tycker att de borde introduceras lite försiktigare i ämnet.

Några citat:

Det är bra att veta vad som händer med ens kropp, kan ta bort en massa oro. Skolan behöver förklara för föräldrarna varför det är viktigt.

Föräldrarna måste fatta att de ska anpassa sig till samhället och inte tvärsom. Även om föräldrarna säger nej har man individuella rättigheter.

ANALYS

Buf har i rutinerna beslutat att undervisningen i *sex och samlevnad* är obligatorisk för alla elever. Barnen och eleverna har ansett att ämnet är viktigt för alla, men att försiktighet i undervisningen ska iakttas.

Enligt rutinerna är det läraren som planerar och leder undervisningen. Enligt Skolverket ska dock rektorn kontinuerligt följa upp och utvärdera undervisningen. Enligt barnen och eleverna kan ämnet vara känsligt. Därför är det viktigt att lyssna in barnens och elevernas åsikter om hur undervisningen ska genomföras.

Barn och elever från andra kulturer har ibland inte någon erfarenhet av att kommunicera kring sex och samlevnad. Nyanlända barn och elever som upplevt krig kan ha varit utsatta för övergrepp. Skolan bör därför i sitt upplägg av undervisningen särskilt ta hänsyn till dessa barns och elevers individuella behov.

Enligt 4 kap 9 § skollagen ska informationen och formerna för barnens och elevernas inflytande anpassas efter deras ålder och mognad. Eleverna ska alltid ha möjlighet att ta initiativ till frågor som ska behandlas inom ramen för deras inflytande över utbildningen.

För att förstärka vikten av att elevernas åsikter beaktas vid planering och uppföljning av undervisningen i sex och samlevnad bör detta framgå i rutinerna. Förslagsvis kan rutinerna kompletteras med ytterligare två meningar:

Barn och elever ska ges inflytande vid planering och uppföljning av utbildningen. Rektor ska kontinuerligt följa upp och utvärdera undervisningen.

IDROTT OCH HÄLSA

Skolinspektionen har uttryckt att frågan om könsuppdelad undervisning måste bedömas i varje enskilt ärende. Det finns ingen uttrycklig reglering i skolförfattningarna om hur gruppindelning av undervisning kan göras. Det finns utrymme för anpassningar av undervisningen för att tillgodose olika barns och elevers behov, så länge de tillförsäkras lika tillgång till likvärdig utbildning. Vad gäller frågan om könsuppdelad undervisning och religionsfrihet enligt artikel 14, hänvisas vidare till avsnittet ovan gällande simning och bad.

Elevers åsikter från förskoleklass till årskurs 6

Eleverna tyckte att skolan ska bestämma och att de ska ha gemensam idrott. Det stora problemet som är återkommande är duscherna. De är ofräscha, kallt vatten och helt öppna, så alla ser alla. I vissa omklädningsrum ser man in i duscherna från korridoren när någon öppnar för att gå in i eller ut ur duschen. Eleverna vill lösa det med skiljeväggar eller duschdraperier.

Det förekommer också mycket ”tråkningar” i omklädningsrummen, och eleverna springer in till varandras omklädningsrum och tittar. Det gör att en del inte vill duscha. Vidare händer det att de fotar varandra i duschen. Om man kan ordna bättre förutsättningar för duschande elever behövs inte könsindelade idrottslektioner.

Några citat:

Flickor och pojkar ska ha idrott tillsammans. Det är några som inte vill visa sig och då gör de inte det, de får annat omklädningsrum. Efter idrotten är det några som väntar tills andra är färdiga. Det är oftast killar som kommer in och tittar i omklädningsrummet. Inte bra om man visar sig naken när man inte vill.

Det är normalt att ha idrott tillsammans, men jag duschar inte, jag gillar inte att duscha gemensamt.

Elevers åsikter från högstadiet – gymnasiet

Vad gäller idrott anser eleverna att rutinerna är bra. Också för gymnasie- och högstadieleverna är duscherna ett bekymmer. De menar att när man duschar behöver man avskildhet och trygghet, annars duschar man inte.

Några citat:

Idrott handlar mycket om samarbete, jättebra om läraren bestämmer.

Duscharna behöver fixas så det blir mer avskilt.

ANALYS

Enligt buf:s rutiner är huvudregeln att inte ha en könsuppdelad undervisning. Undantag kan beslutas av pedagogiska eller idrottsliga skäl. Dessa regler strider inte mot våra styrdokument eftersom undantag kan göras med hänvisning till barnets bästa i enlighet med artikel 3 och 1 kap 10 § skollagen. Eleverna har inte heller framfört önskemål om en könsuppdelad undervisning.

Det har dock från eleverna framkommit att de känner sig otrygga i omklädningsrum och i duscharna. Vidare anser de att duscharna är ofräscha, har kallt vatten och är helt öppna vilket innebär att eleverna ofrivilligt kan bli sedda nakna. Det är skolans ansvar att tillse att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet samt genomför åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever inte utsätts för kränkande behandling. Därför bör snarast åtgärder beslutas för att tillgodose elevernas rätt till en trygg skola.

RELIGION

Enligt 1 kap 6 § skollagen ska utbildningen vid en skolenhet eller förskoleenhet med offentlig huvudman vara icke-konfessionell. Detta innebär att det inte kan förekomma religiösa inslag som bön, välsignelse, trosbekännelse, predikan eller annan form av förkunnelse.

Enligt läroplanerna ska även undervisningen vara icke-konfessionell. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Utbildningen vid en förskoleenhet och en skolenhet ska enligt skollagen även vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.²⁴

I grundskolans undervisning ingår kristendomen och andra religioner. Undervisningen kan enligt Skolverket bedrivas i en skolas lokaler men det är inget som hindrar att man i studiesyfte besöker en kyrka eller en moské eller en synagoga. Undervisningen ska dock uppfylla kravet på saklighet, allsidighet och att den vilar på vetenskaplig grund.

Enligt 7 kap 19 § första stycket skollagen får eleven på begäran av elevens vårdnadshavare befrias från skyldighet att delta i obligatoriska inslag i undervisningen om det finns synnerliga skäl. Skälen för befrielse måste därmed vara mycket starka. Ett sådant beslut får endast avse enstaka tillfällen under ett läsår. En elev får inte medges befrielse i sådan utsträckning att eleven riskerar att inte nå kunskapsmålen i ett ämne.²⁵

²⁴ Proposition 2009/10:165

²⁵ Proposition 2009/10:165

Elevers åsikter från förskoleklass – årskurs 6

Eleverna uttryckte att man ska få be på skolan, men att man får göra det på rasterna eller efter skolan. De tyckte det kunde vara bra med ett lugnt rum som alla skull kunna gå till för att vila eller be. En elev påpekade att de inte får vara inne på rasterna, och att ett lugnt rum för vila och bön därför inte skulle fungera. I övrigt ansåg de rutinerna bra och relevanta.

Några citat:

Det är bra att man är fri och får tycka vad man vill utan att påverka eller bli påverkad av andra. Jag är ansvarig för min religion, skolan är för vetenskapen och inte för religiösa skäl.

Jag vill be till gud för att jag tror på honom. Skolan ska respektera det. Ofta vill man ha tyst och vara ifred, om man ber ute på rasten kan de andra hålla på med en, borde finnas ett lugnt rum.

Elevers åsikter från högstadiet – gymnasiet

Högstadiet- och gymnasieeleverna såg inga större problem med rutinerna. Eleverna på högstadiet och gymnasiet har även lättare att avstå från att äta då de själva bestämmer om de går till matsalen eller inte.

Några citat:

För några av oss (nyanlända) är det inte viktigt att skolavslutningen är i en kyrka. Men varför gör man det till en "kristen" avslutning? Det känns inte viktigt att det är i kyrkan. Bättre med ett neutralt ställe. Det påverkar inte skolan så mycket.

Även om man har strikt religiösa föräldrar har man rätt att få kunskaper om andra.

Om skolan bestämmer kan det bli mer konflikter med föräldrar och elever.

ANALYS

I Sverige tolkas begreppet religionsfrihet oftast att vi ska slippa religiöst tvång. Begreppet innebär dock också att ha frihet till religion. I de mänskliga rättigheterna framgår att föräldrarna har rätt att fostra sina barn i den religiösa tradition de själva tillhör. Religionsfriheten betraktas då främst som ett skydd mot tvång och inblandning från staten.

Enligt barnkonventionen betraktas barnet som ett eget rättssubjekt samtidigt som det är föräldrarnas uppgift att vägleda och stödja till dess barnet självt kan ta fullt ansvar för utövandet av sina rättigheter. Det finns dock ingen tydligt definition av vad religionsfrihet innebär. Det framgår inte heller när barnet själv kan bestämma själv hur hen vill uttrycka sin religionsfrihet även om barnets rätt oftast prioriteras framför föräldrarätten.

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna anlägger ett vuxenperspektiv på religion, som ställer höga krav på intellektuell mognad för att kunna fatta välgrundade beslut. Domstolen resonerar utifrån föräldrarnas rättigheter, utan att ta fram barnets perspektiv. Ingen av de här instanserna ger någon tolkning av vad "växande förmågor" innebär och inte heller någon vägledning i frågan om hur vi ska kunna bedöma när barnet självt uppnått mognad nog att utöva sin rätt.²⁶

Maria Klasson Sundin,²⁷ anser att barnets rätt till religionsfrihet kan uppfattas på flera, radikalt olika sätt. *Den kan ses som rätten att själv välja livsåskådning på intellektuell och kognitiv grund, något som främst äldre barn och ungdomar anses kunna göra. Den kan också uppfattas som rätten till delaktighet i familjens och den egna kulturens traditioner, där barnet föds in i ett sammanhang som det med föräldrarnas hjälp får växa in i successivt.*

Båda dessa modeller har inbyggda problem på grund av sitt ensidiga fokus på barnet som rationellt tänkande individ respektive föräldrarna som fostrare in i kollektivet. Jag menar att vi behöver arbeta fram modeller där fler aspekter ryms och där balans och samspel mellan barn och vuxna blir bättre. Tillhörighet och självständighet behöver inte vara varandras motsatser. De kan vara varandras hjälp och förutsättningar.²⁸

Sammanfattningsvis bedömer undertecknad att buf:s rutiner inte strider mot svensk lagstiftning. Vad avser tillhandahållande av lokaler för religionsutövande, bestämmer varje rektor över sin skolenhet. Undertecknad föreslår att rutinerna kompletteras med ytterligare två meningar.

Skulle det uppstå andra frågor kring religionsfrihet, har förskolecheferna/rektorerne ansvaret att besluta i dessa inom sin förskole- och skolenhet. Enligt barnkonventionen ska då barnet betraktas som en rättighetsbärare och som ett eget rättssubjekt.

KLÄDSEL

Enligt Skolverket är klädsel något som normalt bestäms av individen själv. *Utgångspunkten är att en skolhuvudman ska visa respekt för enskilda elevers val av klädsel och liknande, särskilt när det är fråga om religiöst betingade uttryck. Religionsfriheten, och därmed rätten att bära religiös klädsel, är skyddad genom regeringsformen, europakonventionen och diskrimineringslagen.*

Generella förbud mot heltäckande slöja utan att ta hänsyn till de specifika förutsättningarna för deltagandet är inte tillåtet. Det finns dock möjligheter att i ett enskilt fall förbjuda elever att bära heltäckande klädsel, vilket framgår av förarbetena till diskrimineringslagen.²⁹ Där

²⁶ <http://pedagogiskamagasinet.se/barnet-och-ratten-till-religionsfrihet/>

²⁷ Doktorand i religionsfilosofi vid Uppsala universitet

²⁸ <http://pedagogiskamagasinet.se/barnet-och-ratten-till-religionsfrihet/>

²⁹ Proposition 2007/08, sid 196 f.

anges att detta gäller när klädseln i enskilda fall väsentligt skulle försvåra kontakten och samspelet mellan lärare och elever eller medföra särskilda risker vid laborationer eller liknande övningar. Ett avsteg från diskrimineringsförbudet bör emellertid i ett sådant sammanhang motiveras av ett syfte som ligger inom ramen för verksamhet som regleras i skollagen.³⁰

Elevers åsikter från förskoleklass – årskurs 6

Eleverna tyckte rutinerna är bra och relevanta.

Flera elever ansåg att det borde vara okej att ha på sig vad man vill, men de trodde det är svårare för killar att ha ”tjejkläder” jämfört med tvärtom.

De ansåg dock att det är skillnad på keps och slöja. Man borde få ha slöja på sig men inte slöja så man bara ser ögonen. Eleverna tror då att det blir svårt att kommunicera. De förstår inte varför man inte får bära slöja ibland och tyckte att detta måste de vuxna förklara bättre för eleverna. Vad gäller keps, tycker de, att kommunen borde ta ett övergripande beslut om man får ha keps på inomhus eller inte, så det blir lika för alla.

Några citat:

Alla är lika mycket värda oavsett vad man har på sig. Det är bra att man inte får ha kläder som kränker andra. Om någon har något man inte gillar så ska man inte säga det.

Svårt att bestämma att de inte får ha slöja. Det är obligatoriskt för alla muslimska kvinnor, man kan inte ta av den.

Elevers åsikter från högstadiet och gymnasiet

Eleverna diskuterade mycket kring värdegrund och jämställdhet. De anser att det inte är skolpersonalen som särbehandlar eleverna utan det är andra elever som kan göra det. Det handlar då inte heller om slöja utan om vilka märken man har på sig. Några elever tyckte att man möts med samma respekt oavsett klädsel och andra tyckte att de finns elever som tycker man är ”colare” beroende på vad man har på sig. De tyckte inte det är okay att ha kläder eller smycken med symboler med kränkande budskap.

Några citat:

Det är skillnad om man har heltäckande slöja. Det blir ett problem om man är helt maskerad. Då är det svårt med interaktionen mellan lärare och elev. Vem kommer in på skolan? Vem är det som gör provet?

Slöjor och keps är stor skillnad. Slöja är religion men också personligt. Många tror att man är muslim bara för att man har slöja, men man kan även vara jude.

ANALYS

Enligt artikel 2 och skollagen är alla barn lika mycket värda. Enligt våra styrdokument kan man i vissa fall förbjuda heltäckande slöja men huvudregeln är att det är tillåtet att bära slöja. Elevernas åsikter stödjer även denna reglering även om det finns frågor kring den heltäckande slöjan. Rutinerna stämmer överens med lagstiftningen.

De positiva konsekvenserna för buf:s rutin att alla ska bemötas med samma respekt oavsett klädsel samt att det inte är tillåtet med kränkande klädsel, är att eleverna blir stärkta i principen att alla barn är lika värda och inget barn får diskrimineras.

Barnet har enligt artikel 14 rätt till religionsfrihet och inget barn får diskrimineras på grund av religion. Fråga är om rutinerna avseende heltäckande slöja strider mot artikel 14. Den andra punkten i artikel 14 handlar om föräldrarnas rätt och skyldighet att ge barnet ledning som är förenligt med barnets fortlöpande utveckling. FN:s barnrättskommitté lägger dock stor vikt vid barnet som självständigt utövande av sin egen rättighet. Hur stark barnets egen möjlighet till självbestämmande är, finns det dock ännu ingen reglering kring. Här finns en tydlig intressekonflikt. Ska fokus vara att försvara föräldrarnas rättigheter att fostra sina barn mot statlig inblandning och inte se barnet som ett självständigt rättighetssubjekt? Eller ska barnet ses som en rättighetshavare med rätt till att ta självständiga beslut? Barnets rätt till religionsfrihet kan således uppfattas på flera olika sätt. Barnet har behov av att känna tillhörighet men även att respekteras som en egen individ. För att kunna besluta enligt *barnets bästa* behöver en balans finnas för att tillgodose barnets alla behov. En negativ konsekvens för barnet kan vara att det allmänna ger ett tyst samtycke till att barn tvingas bära heltäckande slöja. Denna frågeställning finns kvar att lösa i svensk rättspraxis. Eleverna har även lyft att det kan innebära problem med heltäckande slöja.

RÖKNING

Enligt 2 § tobakslagen (1993:581) är rökning förbjuden i lokaler som är avsedda för barnomsorg, skolverksamhet eller annan verksamhet för barn eller ungdom samt på skolgårdar och på motsvarande områden utomhus vid förskolor och fritidshem.

Elevers åsikter från förskoleklass till årskurs 6
Eleverna tyckte rutinerna var bra och relevanta.

Några citat:

Skolan ska visa barnen om vad som kan hända om man röker. Vi har inte pratat i skolan om alkohol och rökning.

Bra att det är förbjudet, men alla medarbetare ska också vara förebilder.

Elevers åsikter från högstadiet-gymnasiet

Eleverna påpekade att personalen säger till om de ser någon som röker, men att de som röker inte slutar med detta utan att de istället gömmer sig när de gör det. Eleverna tyckte att reglerna kring rökning borde göras strängare. Det finns barn som säljer till andra barn. Vidare ansåg eleverna att alla borde få information/kunskap om rökning för att öka medvetenheten om riskerna. Det krävs hårdare tag mot de som inte följer reglerna. Att inte följa reglerna är respektlöst mot de som inte röker.

Några citat:

På NO pratar man om tobak och risker. Man borde prata mer om hur man uppfattas i det sociala sammanhanget när man röker. De bryr sig inte så mycket om hälsan. Borde finnas fler tillfällen att prata med varandra om attityder.

Lärarna behöver ha lite mer koll utanför skolan och motivera andra att säga till om de ser någon som röker. Skolan ska meddela mentor och föräldrarna. Tyvärr finns det föräldrar som ger sina barn cigaretter och röker tillsammans med dem. Det är också ett problem. Skolan bör göra en orosanmälan.

ANALYS

Bufs rutiner strider inte mot lagen. Däremot framgår det från elevernas åsikter att rökförbudet behöver uppmärksammas på ett tydligare sätt. Vidare efterfrågar eleverna ett förebyggande arbete, vilket buf bör uppmärksamma och genomföra.

Eleverna har framfört att det behövs tydligare regler kring rökning och hur de efterlevs. Undertecknad rekommenderar därför rektorerna att särskilt lyfta frågan om rökning i samband med upprättande av ordningsregler. Enligt 5 kap 5 § skollagen ska ordningsregler finnas för varje skolenhet. De ska utarbetas under medverkan av eleverna och följas upp på varje skolenhet. Rektorn beslutar om ordningsreglerna.

FOTOGRAFERING OCH FILMNING

Elevers åsikter från förskoleklass till årskurs 6

Ett förslag från eleverna var att sätta en ruta (samtyckesblankett) där de också får vara med och besluta om de vill bli fotade/filmade eller inte. De tycker även att personalen vid varje tillfälle ska fråga eleven om föräldrarna gett tillåtelse. Rutinerna behöver kanske förtydligas vad gäller det.

I alla grupper blev det en stor diskussion kring elevernas mobiler och hur de används i skolan. När elever kränker varandra med telefonerna eller de stör på lektionerna. Några elever tyckte det var bra att de då får lämna in mobilerna eller att de har mobilförbud, andra elever tyckte

inte alls det var bra. Men eftersom mobilerna ingår som en stor del av deras vardag, hade enligt eleverna rutiner för mobilanvändning på skolorna varit önskvärt.

Några citat:

Min mamma säger att de får fota mig, men jag kanske inte vill. Det är upp till mig. Men om de säger nej och jag vill, är det upp till föräldrarna.

Föräldrarna får frågan, men inte bra om man inte själv vill bara för att föräldrarna svarat. Lärarna frågar inte alltid vid fotografering och filmning. Viktigt att fråga om man vill vara med, just nu vid detta tillfälle.

Föräldrarna ska ge tillåtelse men jag ska också få bestämma.

Elevers åsikter från högstadiet - gymnasiet

Det blev en stor diskussion kring elevernas mobiler och hur de används i skolan. När elever kränker varandra med telefonerna eller de stör på lektionerna. Man behöver alltid be om lov och fundera på om någon på filmen har skyddad identitet. Några elever tyckte det var bra att de får lämna in mobilerna eller att de har mobilförbud, andra elever tyckte inte alls det var bra. Det är en stor del av deras vardag hade rutiner för mobilanvändning på skolorna varit önskvärt.

Några citat:

Det är viktigt att läraren alltid frågar om hur man som elev vill vara med på film och sociala medier.

Det är bra att man inte får fota och filma som man vill.

Skolorna behöver informera elever och föräldrar om internet och sociala medier.

ANALYS

Eleverna har framfört att de anser att de själva vill bestämma vid varje tillfälle om de vill vara med på foto eller filmning. I barnkonventionen betraktas barnet som ett eget rättssubjekt och utgår från att barnet har rätt att själv bestämma.

Om vårdnadshavaren sagt nej, går dock föräldrarätten före, i vart fall tills dess barnet fyllt 12 år. Enligt 6 kap 2 § föräldrabalken (FB) har vårdnadshavaren ansvaret för att barnet får sina behov tillgodosedda. Hänsyn ska dock tas med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter. Enligt rättspraxis har barnet från 12 år oftast en mognad att fatta beslut i många frågor som berör det, vilket undertecknad bedömer analogt kan användas i denna fråga.

Med hänsyn till elevernas åsikter föreslår undertecknad att rutinen kompletteras med ytterligare två meningar:

Barnet/eleven ska vid varje tillfälle få bestämma om hen vill bli fotograferad eller filmad, även om vårdnadshavaren gett sitt samtycke. Elever som fyllt 12 år, får utan vårdnadshavares samtycke själv bestämma i frågan, om det inte finns särskilda skäl som talar däremot.

Eleverna har framfört att det behövs tydligare regler om hur mobiltelefonen ska hanteras. Undertecknad rekommenderar därför rektorerna att särskilt lyfta frågan om mobiltelefonen i samband med upprättande av ordningsregler. Enligt 5 kap 5 § skollagen ska ordningsregler finnas för varje skolenhet. De ska utarbetas under medverkan av eleverna och följas upp på varje skolenhet. Rektorn beslutar om ordningsreglerna.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Utredningens förslag till rutiner framgår sammanfattningsvis på sid 2-4.

Frågan om skolavslutningar och mobiltelefoner har även lyfts fram av elever och behöver därför kompletteras i rutinerna.

Enligt en elev behöver skolavslutningen vara neutral. Skolinspektionen har vid flera tillfällen tagit ställning till möjligheten att ha skolavslutning i kyrkan. Eftersom vissa elever kan utestängas från gemenskap vid detta tillfälle är det viktigt att rektor har kontroll över avslutningens innehåll och utformning. Alla elever ska känna sig välkomna till avslutningen och föräldrarna ska kunna låta sina barn delta utan att de känner att de blir ensidigt påverkade. Rutinerna bör därför kompletteras med:

SKOLAVSLUTNING

Undervisningen i skolan ska vara icke-konfessionell. Den ska vara saklig och allsidig. En avslutning som hålls i kyrkan är dock tillåten om tonvikten ligger på den gemensamma samvaron och inte på religiösa traditioner.

Vidare föreslås med hänsyn till elevernas åsikter, att rektorerna i samband med upprättande av ordningsreglerna, särskilt lyfter frågan om hur mobiltelefonen ska hanteras.

Därutöver bedömer utredaren att personal och föräldrar bör få möjlighet till kompetensutveckling kring aktuella frågor.

Eleverna behöver i nära anslutning till beslutet, få möjlighet till återkoppling om hur deras åsikter har beaktats.

Utvärdering av besluten bör ske inom ett år, där även elevers åsikter bör inhämtas och beaktas.

2017-10-23

Marie Lundin Karphammar
Administrativ chef

BESLUT

Barn- och utbildningsförvaltningen beslutar utifrån barnkonsekvensanalysen i syfte att tillgodose barnens och elevernas rättigheter och rätt till en likvärdig utbildning enligt följande:

SIMNING OCH BAD

- I grundskolan är simundervisning obligatorisk för alla barn och elever oavsett kön.
- I skolan badar/simmar flickor och pojkar/kvinnor och män enligt huvudregeln tillsammans. Rektor kan besluta annat om detta enligt 1 kap 10 § skollagen (2010:800) bedöms vara *barnets bästa*.
- Före och efter bad/simning i bassäng ska deltagarna duscha och tvätta sig.
- Bad och simning sker endast i badkläder. Bad i underkläder eller underkläder under badkläder är inte tillåtet.
- Verksamheten erbjuder inte badkläder.

SEX OCH SAMLEVNAD

- Undervisning i sex och samlevnad är obligatorisk för alla elever och är ämnesövergripande. Som all annan undervisning är det läraren som planerar och leder undervisningen enligt gällande styrdokument. Barn och elever ska ges inflytande vid planering och uppföljning av utbildningen. Rektor ska kontinuerligt följa upp och utvärdera undervisningen.

IDROTT OCH HÄLSA

- Huvudregeln är att flickor och pojkar/kvinnor och män har undervisning tillsammans. Undantag kan förekomma av pedagogiska eller idrottsliga skäl.
- Efter fysiska arbetspass i idrott ska deltagarna duscha och tvätta sig.

RELIGION

- Skolan är konfessionsfri och garanterar att inga barn/elever utsätts för exempelvis religiös påverkan i undervisningen.
- Planerade studiebesök, i exempelvis synagogor, ingår som en obligatorisk del av undervisningen.
- Den/de lärare som planerar denna typ av studiebesök måste säkerställa att eventuella mottagare/guider i lokalen inte utsätter barn/elever för religiös påverkan.
- Religionsutövande sker utanför arbetspassen/lektionstid.
- Verksamheten har ingen skyldighet att tillhandahålla lokaler för religionsutövande.
- Under fasteperioder erbjuds samma måltider som vanligt och eleverna deltar i måltidssituationen även om de väljer att inte äta/dricka. Verksamheten ändras inte på grund av fasteperioder.
- Skulle andra frågor kring religionsfrihet uppstå, har förskolecheferna/rektorerna ansvaret att besluta i dessa inom sin förskole- och skolenhet. Enligt barnkonventionen ska då barnet betraktas som en rättighetsbärare och som ett eget rättssubjekt

KLÄDSEL

- Flickor och pojkar/kvinnor och män ska bemötas med samma respekt oavsett klädsel.
- Det är inte tillåtet att bära kläder med text, bilder eller symboler som kan uppfattas kränkande eller diskriminerande enligt någon av diskrimineringsgrunderna.
- Rektor/förskolechef får besluta att maskering eller heltäckande slöja inte är tillåtet under verksamhetstid om det kan anses försvåra samspelet mellan elev och lärare, av säkerhetsskäl eller hygieniska skäl vid livsmedelshandling.

RÖKNING

- Alla medarbetare har ett gemensamt ansvar att uppmärksamma och åtgärda överträdelser mot tobaksförbud.

FOTOGRAFERING OCH FILMNING

- Fotografering och filmning är endast tillåtet efter överenskommelse med personal och den som blir fotograferad/filmad och dennas vårdnadshavare.
- Barnet/eleven ska vid varje tillfälle få bestämma om hen vill bli fotograferad eller filmad, även om vårdnadshavaren gett sitt samtycke. Elever som fyllt 12 år, får utan vårdnadshavares samtycke själv bestämma i frågan, om det inte finns särskilda skäl som talar däremot.

SKOLAVSLUTNING

- Undervisningen i skolan ska vara icke-konfessionell. Den ska vara saklig och allsidig. En avslutning som hålls i kyrkan är dock tillåten om tonvikten ligger på den gemensamma samvaron och inte på religiösa traditioner.

Huvudmannen har enligt skollagen 6 kap 7 § ett ansvar att det genomförs åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkningar. För att tillgodose barns och elevers trygghet och säkerställa att inga barn eller elever blir kränkta eller känner oro för att bli kränkta, ska under hösten 2017 och våren 2018 ett särskilt främjande och förebyggande arbete göras för att hindra kränkningar och diskriminering. Under hösten 2018 ska elever på högstadiet och gymnasiet intervjuas för att utvärdera detta arbete. Barn- och utbildningsförvaltningen har väckt frågan i kommunen att renovera främst Korsavadshallens omklädningsrum och duschrum.

Frågan om hur mobiltelefoner ska hanteras under skoltid, rekommenderas ingå i skolans ordningsregler som enligt skollagen 5 kap 5 § beslutas av rektor inom varje skolenhet.

Beslutet till rutiner och barnkonsekvensanalysens skäl till beslutet ska under hösten 2017 informeras till samtlig personal samt till barn och elever inom barn- och utbildningsförvaltningen. Beslutet ska särskilt återkopplas till de elever som deltagit i intervjuerna under utredningen.

Utvärdering av beslutet ska under hösten 2018 ske i en konsekvensutvärdering, där barn och elevers åsikter ska beaktas. Eleverna på högstadiet och gymnasiet ska särskilt tillfrågas om förekomsten av och /eller oro för kränkningar/diskriminering i duschrum och omklädningsrum.

Simrishamns kommun
2017-10-30

Ewa Kristensson
Barn- och utbildningschef

